

Elment a napórák mestere

Ha léteznének még az egykor híres német napóra- és körzőkészítő céhek, bizonyára megválasztották volna a testület atyamesterévé. A céhes világ elmúlt, így hát Arnold Zenkert – barátai számára „Arno” – minden hivatalos tisztség nélkül vált a gnomonika német mesterévé, akit azonban országa határain kívül is ismertek és elismertek.

Az észak-csehországi, egykor főleg németek lakta Kamenický Senovban, német nevén Steinschönauban látta meg a napvilágot, 1923. szeptember 10-én. Kisdíákként egy részleges napfogyatkozást nézett végig egy kormozott üvegdarabkán, és ez az esemény felkeltette érdeklődését a csillagászat iránt. A dečini – németül tetscheni – felsőgimnáziumot elvégezve azonban a háború vihara a harc térre, majd a hadifogolytáborba sodorta, ahonnan csak 1946-ban szabadulhatott. Ott-honába nem térhetett vissza: a hírhedt beneši dektrétumok folyamánként a csehországi németek legnagyobb részét kitelepítették az országból. Arnold Zenkert Potsdamban talált új otthonát, az ottani Tanárképző Főiskolán szerzett földrajztanári, majd csillagász oklevelet. A Földrajzi Intézet asszisztense, majd 1963-tól a tanárok csillagászati továbbképzésének irányítója volt nyugugalomba vonulásáig.

Született oktatói érzékkel, egyszerű szavakkal, könnyen érthető módon tudott előadni, cikket írni. Kitűnő érzéke volt a szemléltető eszközök tervezéséhez, szerkesztéséhez. Többféle egyszerű eszközt is szerkesztett, pl. a forgatható csillagtérkép – amelyen az égbolt képe az év bármely napjára és órájára beállítható – egy új típusát; vagy keményebb papírból kivágható és összeállítható napórák sorozatát.

Arnónak két szívügye volt: a jeles német ismeretterjesztő, Bruno H. Bürgel (1875–1948) életének, munkásságának megőrzése, valamint a napórák tervezése, szerkesztése és a gnomonikai ismeretek széleskörű

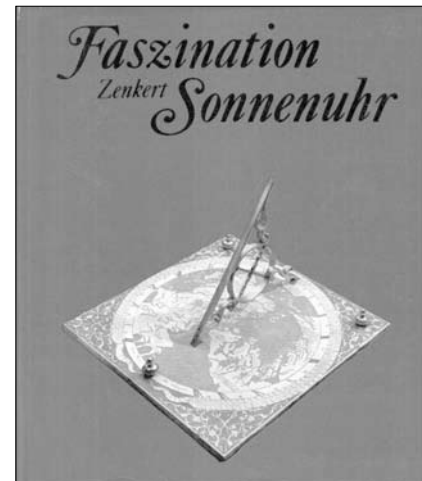
Arnold Zenkert egyik napórájával

terjesztése. Bürgelről számos cikket és két könyvecskét írt (a harmadik, terjedelmesebb monográfia nyomtatását már nem érte meg), és neki köszönhető, hogy Bürgel hagyatéka nem szóródott szét.

1963-ban megszervezte a Német Kultúrszövetség keretében a „Bruno H. Bürgel Csillagászati Szakkör”-t, 1973-ban pedig a potsdami Neuen Gartenben a „Bruno Bürgel Csillagászati centrumot”. Sikerként meggyőzőnie az akkori kulturális vezetőket arról, hogy a modern csillagászati oktatás és népszerűsítés elengedhetetlen feltétele egy planetárium. A potsdami „Bürgel-centrum” közepes méretű planetáriumhoz semmilyen előírást, működési szabályzatot nem csatoltak, így hát kedvére alakíthatta ki az ismeretterjesztő programokat.

Arnold Zenkert munkásságának legjelentősebb része azonban a napórákhoz fűződik. Nagy hozzáértéssel és találmányossággal szerkesztette és tervezte a különféle napórátípusokat. Németország sok helyéről kérték fel dísznapórák tervezésére. Nevéhez fűződik a legnagyobb horizontális árnyékóra megter-

vezése Potsdamban. Különösen vonzották a bonyolult elrendezésű árnyékórák. De nem csak új napórákat tervezett, hanem tevékenyen részt vett a régi – két-három évszázados – sérült, töredékes napórák restaurálásában is.

A Faszination Sonnenuhr címlapja (1984)

Széles körben ismertté tette nevét a napórák működéséről írott számos cikke és főleg a „Faszination Sonnenuhr” (Varázslatos napóra) címen, három kiadást megért könyve (legutóbbi kiadásához, 2000-ben CD melléklettel). Ez a könyv talán a legsikeresebb bevezetés a napóraszerkesztéshez szükséges csillagászati ismeretekbe, a legkülönfélébb napórátípusok tervezésébe és kivitelezésébe. Kedves összeállítása a napórákra írt bölcseségek és közmondások gyűjteménye („Zähl die heitere Stunde nur” – Csak a derűs órákat számolom címen, két kiadása 1985-ben).

A Német Kultúrszövetség keretében megalapította a Gnomonikai Szakosztályt, és 1986-ban megszervezte az első potsdami napóra-szemináriumot. Szorgalmazására alakult meg a Német Kronometriai Szövetség – a teljes német nyelvterületet összefogó óratörténeti, óraművészeti és órasipari egyesület – Napóra Csoportja, amely évente rendezett konferenciákat. Két sorozatot adott ki, keménypapírból kivágható és összehajtogatható napóramodellekből, ezek sok ezer példányban keltek el a német nyelvterületen.

Arnót szoros kapcsolatok fűzték Magyarországhoz. Az 1980-as évektől rendszeresen megjelent a csillagászati (és „napórás”) találkozókön, többször tartott előadást (legutolsó látogatásakor, 2002-ben a kőszegi Nemzetközi Napórás-találkozón a házfalak azimut szögének egyszerű meghatározásáról). De szívesen töltötte szabadságát is Magyarországon. Széles körű ismertsége révén gyakran teremtett kapcsolatot a hazai napóra kutatók és külföldi kollégáik között. Sokszor szervezte meg annak lehetőségét, hogy a magyarországi napórások részt vehessenek külföldi konferenciákon. Felfigyelt a külföldön fellelhető magyar vonatkozásokra, pl. ő bukkant rá a bützowi katedrális XVIII. sz.-i napórájának feliratai közt Maximilian Hell nevére. (Ez azért is érdekes adat, mert Hell sohasem járt az észak-németországi Bützowban.)

Arnold Zenkert előadást tart a 2002-es kőszegi nemzetközi napórás találkozón

Munkássága sok barátot, tisztelt, de csak kevés hivatalos elismerést szerzett számára. 1999-ben A. Kusfel róla nevezte el a 38 268. sorszámú (1999 RV32) kisbolygót, a német Urania Szövetség 84 esztendőskorában a „W. Foerster” emlékéremmel tüntette ki. Szinte élete utolsó napjáig dolgozott, újabb, B. Bürgelről írt könyve kéziratának utolsó simításait végezte, amikor 2013. április 13-án örökre itt hagyott bennünket a „napórák mestere”.

Bartha Lajos